

BME Atomfizika Tanszék

Kiegészítő Munkavédelemi Szabályzata

A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Munkavédelemi Szabályzatához (MvSz)

MVSZ forrás: <http://biztech.ch.bme.hu/doc/MVSZ/MvSzRendelkFugglk.pdf>

MUNKAVÉDELEMEL, BALESETEKKEL KAPCSOLATOS GYAKORI KÉRDÉSEK

Mit kell tenni a hallgatónak vagy dolgozónak, ha a laborban végzett munka közben során baleset éri?	A balesetet a sérültnek, vagy a sérülést észlelőnek azonnal jelenteni kell a laborvezetőnek (Kiss Gábor – 4208, Erdei Gábor - 4206) vagy a munkavédelmi felelősnek (Mihajlik Gábor - 1856). A baleset milyenségétől függően elsősegélyben kell részesíteni a sérültet és/vagy mentőt kell hívni. Mentőt hívni közvetlenül a 112-es telefonon, vagy a dícspécseren a 4444 telefon keresztül lehet. A munkavédelmi csoport (1556-os telefon) a bejelentett balesetet kivizsgálja és ennek megfelelően a szükséges intézkedéseket meghozza.
Kinek a feladata elsősegélyben részesíteni a sérültet?	Az elsősegély-nyújtás állampolgári feladat. Mindenki a legjobb tudásának megfelelő segítséget adja meg a sérültnek. Abban az esetben, ha valaki nem tudja, mit tegyen, hívjon segítséget.
Baleset bekövetkezése esetén melyek a legfontosabb elsősegély nyújtási feladatok?	Feladatunk a sérülés típusától és mértékétől függően a sérülés lehetőségei szerinti legszakosítottabb ellátása, stabilizálása (sebek fertőtlenítése, kötése, beteg pozicionálása pl. stabil oldalfektetés stb.), a további sérülések lehetőség szerinti elkerülése, és szükség esetén az orvosi elsősegély hívása (112). Különböző típusú baleseti helyzetekben javasolt elsősegélynyújtó teendők összefoglalása: http://elsosegely.webbeteg.hu/
Hol van elsősegély-nyújtóhely?	- valamennyi épületben - ahol porta van - a portán - a T épület orvosi rendelőjében - minden olyan helyen, ahol tábla jelzi
Mit tegyen a hallgató vagy dolgozó, ha valamilyen rendkívüli, baleset bekövetkezését elősegítő eseményt, eszközt lát?	Jelentse a Munkavédelmi csoportnak (tel:15-56) vagy a diszpécsereknek (tel:44-44).

A Munkavédelemről szóló 1993. évi XCIII. törvény (továbbiakban: Mvt) 52. § (I) pontja alapján az iskolarendszerű oktatás, nevelés keretében a hallgatókat és a dolgozókat meg kell ismertetni a biztonságos életvitel, az egészséget nem veszélyeztető és biztonságos munkavégzés alapvető szabályaival.

A hallgatók és a dolgozók oktatását a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Munkavédelmi Szabályzata írja elő. A Mvt 55. § (I) pontja szerint az oktatás elvégzését a tematika megjelölésével és a résztvevők aláírásával ellátva írásban kell rögzíteni.

A laboratóriumban a munka közben mindenkinek vigyáznia kell a saját és társai testi épségére és a laboratórium eszközeire. A laboratóriumban nincsenek különösen veszélyes mérések, de a lézerekkel, az elektromos árammal, villamos berendezésekkel, forró anyagokkal és más eszközökkel végzett munka fokozott figyelmet kíván.

Villamos berendezések, elektromos csatlakozók a laboratóriumban

---

A mérési helyeken megtalálható elektromos csatlakozó: a háztartásokból ismert 230 V-os földelt konnektorok,

A 230 V-os feszültségre különböző műszerek és eszközök működésére van szükség. Ezekbe a csatlakozókba kizárólag földelt villásdugót szabad dugni!

Az áramütés megfelelő figyelemmel elkerülhető, mégis érdemes végiggondolni, hogy mi a teendő, ha valakit áramütés ér:

- Ne kíséreljük meg az áramütött személy elmozdítását! Egyrészt minket is áramütés érhet, másrészt a rajtunk átfolyó áram miatt növekedhet a balesetet szenvedett személyen átfolyó áram is.
- Ehelyett azonnal áramtalanítsuk az érintett munkahelyet! A laboratóriumban minden szobában van egy zöld és piros gombból álló kapcsoló: a piros gomb a szobában lévő összes csatlakozót feszültség mentesíti. A bejárat melletti elektromos szekrény főkapcsolójával pedig az egész labor feszültség mentesíthető.

Villamos berendezések veszélye: áramütés közvetlen vagy közvetett érintkezéssel, gyulladás-robbanás elektromos szikrától vagy túlzott felmelegedéstől. A villamos berendezéseket, amely szikrázhatnak, a gyúlékony gázoktól és folyadékoktól megfelelő távolságban kell használni.

Lézerbiztonság

A lézersugár egy nagyon vékony fénynyaláb, amely egy felületbe ütközve ott egy kis területű foltként - akár néhány mikronnyi is lehet - jelenik meg és nyelődik el. Ebből következik, hogy a kis foltba koncentrált lézersugárzással is nagy energiát érhetünk el. Már a kis teljesítményű (1 mW) lézersugárzás is veszélyt jelenthet az ember egészségére, még a forrástól jelentős távolságban is. A nagyobb teljesítményű lézersugárzás esetében a veszély fokozódik. A lézersugár veszélyességének megítélésében fontos paraméterek: a besugárzás időtartama, a sugárzás teljesítménye, a hullámhossz és az üzemmód típusa (folytonos vagy impulzus).

A látható fényhez közeli UV-A és IR-A tartományokban működő lézerberendezések sugárzásai a szemlencséig is bejutva szürkehályog kialakulását okozhatják látható fényű lézersugárzások a

szemfenékre eljutva a retina sérülését (látáskárosodás), nagyobb teljesítmény esetén a retina átlukadását okozhatják, ami végül vakságot eredményez.

Azokat a nagy teljesítményű lézerforrásokat, melyeket zárt munkatérben, vagy munkaállomásokban működtetnek, nem jelentenek veszélyt, mivel a védőfedél és a teljesen zárt burkolat miatt a berendezést I-es, illetve 2-es osztályba sorolják. Ezek a lézerforrások csak akkor jelenthetnek veszélyt, ha szétszedett állapotban üzemeltetik őket. Ebben az esetben a lézersugárzás kijuthat a berendezés burkolatán kívülre, így a berendezés használata már nem biztonságos.

A természetes elkerülési reakciók sem nyújtanak elegendő védelmet a szemsérüléstől, ezért az esetleges sérülések elkerülése céljából lézer védőszemüveg használata ajánlott.

A mérésekhez használt lézerek általában kis és közepes teljesítményűek, ne nézzünk közvetlenül a fénysugárba, és más szemébe se világítsunk, mert látáskárosodást okozhat.

Az eszközök védelme

A laboratórium eszközeivel, műszereivel a mérési leírásoknak megfelelően, kellő gondossággal kell bánni. Ha valami meghibásodik, azt a laborvezetőnek (Erdei Gábor), mérésvezetőknek azonnal jelezni kell.

A műszerek közül kiemelten figyelni kell az ampermérőkre: ezeknek kicsi az ellenállása, ezért ha pl. tévedésből közvetlenül egy feszültségforrásra csatlakoztatja valaki, akkor nagyon nagy áram folyhat, ami rosszabb esetben a műszert tönkretelheti (vagy jobb esetben csak a biztosítékot olvasztja ki).

Egyértelmű gondatlanság (vagy szándékosság) esetén a hallgató, dolgozó anyagilag is felelős az okozott kárért.

A gázpalackok kezelésének, tárolásának részletes szabályait az Egyetemi Tűzvédelmi Szabályzat tartalmazza. Veszély: a palack leesése, mérgező, maró anyag kerülhet a légtérbe; Megelőzés:

- a palackokat láncsal kell rögzíteni a falhoz,

- mérgező gázhoz (foszgén, klór, kénhidrogén stb.) légzőkészüléket kell használni,

- ha a szelep ereszt, és a gáz mérgező vagy gyúlékony, a dolgozókat el kell távolítani, a palackokat pedig épületen kívül kell elhelyezni, távol a közlekedési utaktól.

A vegyszerek tárolására csak vegyszerálló és tömören záródó edényzet használható.

A vegyszereket áttekinthetően és oly módon kell tárolni, hogy váratlan esemény bekövetkeztekor veszélyes reakciók ne alakulhassanak ki.

Védőeszközökre vonatkozó tanszéki eljárásrend

Védőszemüveg használata

Tanszékünkön összesen 13 db védőszemüveg elérhető. Az alábbi személyektől kell őket igényelni:
Gádoros Patrik, Optika labor Alagsor 66, összesen 5db (4db 532 nm feletti használatra, 1db 1034nm felett)

Erdei Gábor, Optika labor, összesen 4db (280 nm - 532 nm – 1034nm)

Barócsi Attila, Optika labor, összesen 2db (532 nm felett)

Maák Pál, Optika labor, összesen 3db (532 nm felett)

Minden olyan veszélyes területen, ahol 3B vagy 4-es osztályú lézerberendezéseket használnak, olyan szemvédelmet ajánlatos használni, melyet a meghatározott lézersugárzás ellen megfelelő védelmet biztosítanak. A lézer védőszemüvegekről és azok megfelelő használatáról utasításokat az EN 207 szabvány (európai szabvány) tartalmaz.

A védőszemüvegen lévő címkének a következőket kell tartalmaznia:

- a működési hullámhosszt, melynél védelmet ad a szemüveg,
- az optikai sűrűséget (OD), ami elérhető és/vagy
- az L védelmi szintet, ami elérhető.

Ajánlatos figyelmet fordítani a sík, visszaverő felületek elkerülésére, amelyek veszélyes tükröző visszaverődéseket okozhatnak. Fontos, hogy a keretek és minden oldalrésznek a lencsével azonos védelmet ajánlatos biztosítani.

A védőszemüveg viselésének ajánlatos kényelmesnek lennie. A megfelelő védőszemüveg széles látómezőt biztosít, továbbá szoros illeszkedést nyújt amellet, hogy jó szellőzést szolgáltasson a bepárasodás elkerülésére és megfelelő látási áteresztéssel kell rendelkeznie.

A lézer védőszemüvegeknek számos formája van, nem mindegyik alkalmas az erősebb sugárzás ellen. Különösen nagy figyelmet kell fordítani azon védőszemüvegek kiválasztásánál, melyek a 4-es osztályú lézerberendezések által kibocsátott lézersugárzás ellen biztosítanak védelmet. Ezeknek a lézer védőszemüvegek nagy ellenálló képességgel és állóképességgel rendelkeznek. A védőüveg ellenáll a lézersugárzásnak, nem olvad el és nem kap lángra.

Használat előtt a lencsét mindig ellenőrizze nincs-e rajta: karcok, szennyeződések, elszíneződés, sérülés

Nagyteljesítményű lézerek esetén figyeljünk arra, hogy a kezünket ne tegyük a fény útjába, mert az égési sérülést okozhat.

Laborköpeny, kesztyű használata

Az ESD köpeny vezetőképes karbonszálakkal szőtt anyagból készül, így elvezeti az elektromos töltéseket.

Antisztatikus ESD laborköpeny ESD – Erdei Gábor, Optika labor, összesen 2db

---

Kesztyűket használunk tiszta körülmények között, hogy védjük az eszközöket a szennyezéstől, elektromos hatástól. Összesen három féle kesztyű található laborjainkban:

- eldobható – Erdei Gábor (Optika labor párologtató), Dobos Gábor, Krafcsik Olga (Felületfizika)
- antisztatikus - Erdei Gábor, Optika labor párologtató
- szereléshez - Erdei Gábor, Optika labor párologtató

Radioaktív források, sugárvédelem

Sugárvédelmi felelősök: Lenk Sándor

ATOMFIZIKA TANSZÉK MUNKAHELYI SUGÁRVÉDELMI SZABÁLYZATA

l). Sugárvédelmi megbízott és helyettese feladat és jogköre:
A tanszékvezetői megbízás alapján a következő feladatokat látják el.

- a) a szervezeti egység keretén belül működő hallgatói nukleáris laboratórium működésének engedélyeztetése.
- b) megszervezi a sugárveszélyes munkakörben dolgozók rendszeres dozimetriai vizsgálatát, és azt dokumentálja.
- c) biztosítja a munka során szükséges védőeszközöket (köpeny, csipesz).
- d) gondoskodik a sugárveszélyes munkakörben dolgozók rendszeres (évente egyszeri) sugárvédelmi oktatásáról.
- e) megszervezi a sugárveszélyes munkakörben dolgozók rendszeres orvosi vizsgálatát.
- f) mivel a laboratórium hallgatói méréseket szolgál, ezért a hallgatókat laboratóriumi munkájuk megkezdése előtt kioktatja.
- g) gondoskodik a sérült, vagy egyéb feleslegessé váló sugárforrások selejtezéséről.
- h) ellenőrzi a sugárforrások zártságát, hiba esetén intézkedik a selejtezésről, és a szennyeződés megakadályozásáról.
- i) rendszeresen nyomon követi a sugárforrások forgalmát és ezt naprakészen dokumentálja az Izotóp Nyilvántartásban.
- j) évente lejelenti a nukleáris anyag beérkezését vagy kiszállítást az ORSZÁGOS ATOMENERGIA HIVATALnak.
- k) baleset esetén gondoskodik a veszély megszüntetéséről és értesíti a főhatóságot.
- l) gondoskodik a laboratórium biztonságos zárásáról és a sugárzó anyagok megfelelő tárolásáról.

A tanszékvezető feladatai és felelőssége:

- a) gondoskodik a sugárvédelmi megbízottak megbízásáról.
- b) biztosítja a biztonságos munkavégzéshez szükséges anyagi és egyéb feltételeket.
- c) a tanszékvezető teljes felelősséggel tartozik a sugárveszélyes munkahely rendjének betartásáért.

A tanszékvezető megbízás alapján a következő jogkörökkel ruházta fel a sugárvédelmi megbízottat és helyettesét:

- a) a laboratórium működését, valamely működési feltétel hiánya esetén felfüggesztheti.
- b) zárt sugárforrásokra szükség esetén, megrendelést eszközöl.
- c) sugárforrások leselejtezését kezdeményezi.
- d) jogosult a főhatóság által végzett ellenőrzésben részt venni.

2). Sugárveszélyes munkaterület. Sugárveszélyes munkakörök és betöltésükhöz szükséges szakirányú és sugárvédelmi képzettség.

- a) a hallgatói laboratóriumtól elkülönített laboratóriumi helységben helyezkednek el a hallgatói nukleáris mérések.
- b) a laboratórium ezen része elkülönülten zárható.
- c) a dozimetriai feltételeket tekintve a laboratórium „B” munkafeltételnek felel meg, ennek megfelelően 2 havonta végzünk dozimetriai ellenőrzést az OSSK által biztosított filmek segítségével.
- d) az esetleges magasabb sugárszint ellenőrzésére külön táska-doziméter áll rendelkezésre.
- e) sugárveszélyes munkakörben dolgozók száma a tanszéken 2 fő
Ebből az oktatásban résztvevők száma: 2 fő.
- f) az oktatásban résztvevők mindegyike felsőfokú végzettséggel rendelkezik.
- g) a sugárvédelmi képzettség tekintetében mindkét fő a BME Atomtechnika tanfolyamán végzett.

3). Sugárveszélyes tevékenység és a tevékenység korlátai

- a) Sugárveszélyes tevékenység rövid ismertetése.
A hallgatói laboratórium elkülönített nukleáris laboratóriumban zárt sugárforrásokra épülő hallgatói mérések folynak.
Célja, hogy a hallgatóság megismerkedjék a radioaktív sugárforrások detektálási problémáival. Ennek keretében használunk γ , β , és n zárt sugárforrásokat.
A γ forrásoknál az egyes források aktivitása, amely közvetlen kézi (csipesszel való kezelés) használatban van.
5 MBq-t nem haladja meg, míg készülékben lévő védelemmel ellátott sugárforrásra ez 5 GBq.
A β forrásoknál ez az érték 50 MBq.
A n források esetében védelemmel ellátott forrásnál 37 GBq.

4). Az egyén sugárbiztonságának általános feltételei.

- a) A tanszék sugárveszélyes munkakörben dolgozó dolgozói részére minden évben emlékeztető sugárvédelmi oktatást tart.
- b) Új munkatárs alkalmazásakor kötelezi a dolgozót az atomtechnikai tanfolyamon való részvételre.

- c) Kötelezi a sugárveszélyes munkakörben dolgozókat a rendszeres orvosi vizsgálatra.
- d) Biztosítja dolgozói részére az állandó dozimetriai ellenőrzést, és a doziméterek használatát rendszeresen ellenőrzi.

5). A sugárveszélyes tevékenységhez szükséges radioaktív anyagok, sugárforrások, berendezések, eszközök meghatározása.

A mindenkori engedélykérelmünk mellékleteként ismertetjük a főhatósággal a sugárforrásokat és berendezéseket.

6). A sugárveszélyes tevékenység technológiai leírása.

Az oktatási tevékenység során közvetlenül kis aktivitású források mérőtoronyba való helyezésénél csipeszek használatát írjuk elő.

A berendezésekben levő nagyobb aktivitású források olyan védelemmel vannak ellátva, hogy a berendezés felületén a rendeletben előírt felületi dózisteljesítmények mérhetők.

A berendezéseknél előírjuk, hogy csak feltétlen szükséges időt töltsék a berendezés közvetlen környezetében.

7). A sugárforrások tárolási, kezelési és zártágvizsgálati rendje.

- a) A sugárforrások és berendezések a hallgatói laboratóriumtól elkülönített zárható nukleáris laboratóriumban vannak elhelyezve.

A nem berendezésekben lévő zárt sugárforrások tárolására páncélszekrény szolgál.

- b) A nukleáris laboratórium kulcsa a mindenkori sugárvédelmi megbízottnál (vagy helyettesénél) van 1 példányban, valamint egy másik a tanszéki adminisztrációban lepecsételt borítékban.

A laboratóriumba való bejutás előtt a sugárvédelmi munkakörben dolgozók a sugárvédelmi megbízottól kapják meg a laboratórium és a trezor kulcsát is. A munkavégzés befejeztével a sugárvédelmi megbízott, vagy helyettese ellenőrzi a forrásokat, szám és minőség szerint a forrásokat a trezorba helyezi és a laboratóriumot zárja.

- c) A sugárforrások szállításának, átvételének rendje:

A tanszék sugárforrások szállítását nem végzi, a sugárforrások szállítását új források esetében a forgalmazótól az MTA Izotóp Intézetétől kéri, selejtezéskor pedig az ÁNTSZ megfelelő osztályától.

Az új sugárforrások átvétele a műbizonylatok átvételével történik a sugárvédelmi megbízott vagy helyettese által. A beérkező sugárforrást adatai alapján az Izotóp Nyilvántartásba kell bevezetni.

A selejtezés során az MTA Izotóp Intézetének lemondó nyilatkozatával együtt az ÁNTSZ R.H.F.T.-hoz fordulunk, akik a szállításról gondoskodnak.

A selejtezéskor selejtezési Jegyzőkönyv készül, amelynek alapján a forrás a nyilvántartásból kikerül.

8) Sugárvédelmi műszerek

A tanszék táska-dozimétert rendszeresített a mindenkori dózisszint ellenőrzésére, annak állapotát rendszeresen ellenőrzi, hozzá biztosított sugárforrás segítségével.

9) A nyilvántartások és bizonylatok kezelése.

- a) A hatósági engedélyek kérelmével kapcsolatos levelezés és az engedélyek számára külön dossziét rendszeresítünk.
- b) Az előírásnak megfelelően az Izotóp Nyilvántartót naprakészen vezetjük.
- c) Az orvosi vizsgálatok rögzítésére egy füzetet fektetünk fel.
- d) A személyi dozimetriai nyilvántartás részére külön dosszié szolgál.
- e) A műbizonylatok és berendezések sugárvédelmi minősítését külön dosszié tartalmazza.
- f) Nukleáris anyag be- és kiszállításáról nyilvántartást vezetünk, amelyet minden évben december 20-ig megküldünk az ORSZÁGOS ATOMENERGIA HIVATAL részére, s az "a" pontban említett dossziéba kerül lefűzésre.

10) Sugárbaleset megelőzése és elhárítása

A hallgatói labormérések során előforduló balesetek:

- a) A β források esetében közvetlenül a forrásba való „belenézés” jelent veszélyt, ezt, ahol lehetséges plexivédővel küszöböljük ki. Ahol ez nem lehetséges, ott a veszélyre mérés előtt külön felhívjuk a hallgatóság figyelmét.
- b) A másik veszély forrása lehet a mechanikus sérülés. Ennek megakadályozására előzetesen felhívjuk a hallgatóság figyelmét.

Az "a" típusú baleset esetében a 27/1980. EÜM. számú utasítás szerint kell a balesetet szenvedett személy gyógyintézetbe való beutalásáról gondoskodni.

A „b” típusú baleset esetén a zártság megszűnése esetén a forrást kivonjuk a használatból, biztonságos csomagolással ellátva selejtezését megindítjuk. Az esetleges külső szennyezettséget nedves dekontaminálással eltávolítjuk és azt a forrással egybe csomagoljuk.

II) Zárt sugárforrások használatbavétel után zártságvizsgálata

Sugárforrásaink zártságvizsgálat szempontjából a II. és III. radionuklid csoportba tartoznak. Aktivitásuk szerint a közvetett zártságvizsgálat „V” vizuális és „F” felületi szennyezettség nedves dörzsminta vétellel történő ellenőrzésnek kell alávetni.

A zártságellenőrzés módjára és gyakoriságára vonatkozó javaslat szerint (a 2. számú módszertani levél 2. számú táblázata szerint) 3 évenként végzünk nedves dörzsminta vétellel zártságvizsgálatot.

A zártságvizsgálatra vonatkozó adatainkat csak a saját laboratóriumban használatos forrásainkra adjuk meg, nincs szándékunkban zártságvizsgálatokat végezni külső megbízásból.

Készült, Budapest, 2020. Január 10.

Módosítások: 2012. szeptember 10., 2015. szeptember 30.

Az anyagot összeállította:

Mihajlik Gábor – munkavédelmi felelős

Lenk Sándor – sugárvédelmi felelős